

Doelen stellen in de les LO

De les lichamelijke opvoeding biedt leerlingen volop mogelijkheden om zichzelf op meerdere vlakken te ontwikkelen. In tegenstelling tot de theorievakken is er voor LO niet vastgesteld welk niveau een leerling precies moet hebben aan het einde van zijn schoolcarrière. Omdat leerlingen op basis van cognitieve vermogens worden ingedeeld, zijn er binnen een klas grote verschillen in motorische en sociaal-emotionele vaardigheden. Om ervoor te zorgen dat iedere leerling zich op zijn eigen niveau ontwikkelt, kan het zelf opstellen van leerdoelen een motiverend middel zijn.

TEKST MARLÈNE KONIJN

Beoordelen, beoordelen, beoordelen...

Er is al veel geschreven en gezegd over het beoordelen bij lichamelijke opvoeding (LO). Hoewel er in de afgelopen jaren in dit vakblad al veel handvatten gegeven zijn om een stap in de goede richting te doen, lijkt het erop dat in de praktijk de beoordeling bij LO nog vaak gericht is op het meten van het eindresultaat, de prestatie, in plaats van op het leerproces. Uit eerder onderzoek van Borghouts et al. (2017) bleek daarnaast dat de beoordeling nog steeds veelal wordt gegeven aan de hand van vooraf opgestelde criteria die hetzelfde zijn voor iedere leerling. In die zin lijkt er bij de beoordeling dus ook weinig rekening te worden gehouden met de verschillen (in o.a. aanleg) tussen leerlingen.

Ervoor zorgen dat iedere leerling een eerlijke beoordeling voor LO krijgt, dat was bij de start van de master mijn ambitie

Als student aan de master Sport- en Beweeginnovatie voelde ik mij geroepen om een constructieve bijdrage te leveren aan een thema dat al jarenlang voor veel docenten LO een uitdaging vormt. Ervoor zorgen dat iedere leerling een eerlijke beoordeling voor LO krijgt, dat was bij de start van de master mijn ambitie. Maar wat is eerlijk? Moet er wel beoordeeld worden? En wat moet er dan precies beoordeeld worden?

Als er gekeken wordt naar de eindtermen voor LO op havo/vwo-niveau, dan is te zien dat er

veel ruimte is voor vrije invulling. Er wordt voornamelijk gesproken over 'kunnen deelnemen aan...' en 'verantwoord omgaan met...'. Er staat dus nergens wat een leerling allemaal moet kunnen en weten bij bijvoorbeeld softbal, er staat alleen dat de leerling moet kunnen deelnemen aan een slag-en-loopspeel.

Om jullie mee te nemen in mijn zoektocht naar een geschikte werkwijze is het nodig om de verschillende aspecten die gerelateerd zijn aan dit onderwerp, kort aan te stippen.

►
turnactiviteiten
zeer meetbaar

▲ **Motivat**
*Softbal complex spel
 met meerdere rollen*

Motivat

Allereerst het aspect motivatie. Voor velen is inmiddels bekend dat bevrediging van de drie psychologische basisbehoeften verbondenheid, autonomie en competentie leidt tot een verhoogde autonome motivatie. Het bieden van sociale steun en veiligheid zijn aspecten die de gevoelens van verbondenheid vergroten, het bieden van keuzemogelijkheden en het stimuleren van inbreng van de leerlingen is een voorbeeld van hoe er tegemoet gekomen kan worden aan de behoefte aan autonomie en de competentiebehoefte kan o.a. vervuld worden door de leerling het gevoel te geven dat waar hij mee bezig is, ook op zijn niveau is (Deci & Ryan, 2000).

Een leeromgeving waarin tegemoetgekomen wordt aan de psychologische basisbehoeften draagt bij aan bewerkstelligen van autonome motivatie bij leerlingen. Deze autonome motivatie draagt volgens Vansteenkiste et al. (2007) op haar beurt weer bij aan het optimaliseren van het leerproces van de leerling. Het door de leerling zelf op laten stellen van leerdoelen is een goed voorbeeld het stimuleren van de inbreng van leerlingen, en is daarmee een manier om de autonome motivatie van leerlingen te ondersteunen.

Het effect van doelen stellen

Met het onderzoek dat ik tijdens mijn opleiding uit heb gevoerd, wilde ik graag achterhalen wat dan het effect van het zelf opstellen van leerdoelen bij lichamelijke opvoeding was op de bevrediging van de psychologische basisbehoeften. En daarmee dus op de autonome motivatie van leerlingen. Daarnaast wilde ik graag weten welke vorm van doelen opstellen, een doel uitkiezen of een doel zelf formuleren, het meest effectief was.

Het onderzoek werd uitgevoerd onder 158 leerlingen uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Om de tegemoetkoming in basisbehoeften te meten, is gebruik gemaakt van de Basic Psychological Need Satisfaction and Need Frustration Scale (BPNSFS; Chen et al, 2014; Haerens, Aelterman, Vansteenkiste, Soenens, & Van Petegem, 2015), een recent gevalideerde, Nederlandstalige vragenlijst, aangepast aan de situatie bij lichamelijke opvoeding. De vragenlijst bestond uit 24 stellingen die beantwoord konden worden middels een vijfpuntschaal (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens). De leerlingen vulden twee keer een vragenlijst in. De eerste keer werd de vragenlijst ingevuld over de periode voorafgaand aan het onderzoek. Dit was de periode waarin er lesgegeven werd zoals gebruikelijk was: na een lessenreeks van drie lessen volgde een beoordeling uit de observaties van de docent.

Vervolgens werden er twee groepen gevormd. De ene groep kreeg een lessenreeks van drie lessen steunspringen waarin de leerling voor zichzelf een leerdoel mocht formuleren. De andere groep kreeg dezelfde lessenreeks steunspringen, maar koos voor zichzelf een leerdoel uit vanaf een lijst met daarop vijftien niveaus, oplopend van erg makkelijk tot erg moeilijk. Aan het einde van iedere les kregen de leerlingen de mogelijkheid om te reflecteren op hun leerdoel en het leerdoel eventueel bij te stellen.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat het zelf opstellen van leerdoelen, ongeacht in welke vorm, leidt tot een hogere behoeftebevrediging en een lagere behoeftefrustratie dan wanneer de docent een cijfer geeft aan het einde van het proces. Het is overigens wel nodig om hierin een nuance te maken. Door de gebruikte

onderzoeksopzet is het namelijk de vraag of het effect is opgetreden door het zelf opstellen van leerdoelen of door het weglaten van het geven van een summatieve beoordeling. Wel kan er iets gezegd worden over welke manier van leerdoelen opstellen zorgde voor een groter effect. Het zelf formuleren van een leerdoel bleek voor een significant grotere afname in de competentie-frustratie te zorgen dan het zelf uitkiezen van een leerdoel. Dit betekent concreet dat de leerlingen die zelf een leerdoel formuleerde minder het gevoel hadden dat waar ze mee bezig waren niet bij hun niveau paste.

Het werken met het opstellen van eigen leerdoelen is een manier om het leerproces van leerlingen te ondersteunen.

Ongeacht de oorzaak waardoor de effecten zijn opgetreden, bieden de resultaten uit dit onderzoek wel houvast voor het handelen van de leraar LO in de beroepspraktijk.

Summatief vs formatief

Het werken met het opstellen van eigen leerdoelen is een manier om het leerproces van leerlingen te ondersteunen. Middels deze werkwijze worden leerlingen meer bewust van (de richting van) het eigen leerproces en ontvangt de leerling tijdens het leerproces informatie over de progressie in zijn leerproces. Met name deze formatieve functie van beoordelen draagt bij aan de motivatie van leerlingen. Dit in tegenstelling tot summatieve vormen van beoordelen. Bij deze vormen van beoordelen wordt enkel aan het einde van het leerproces de leeropbrengst van de leerling in kaart gebracht. De informatie die deze beoordeling opbrengt heeft voor het leerproces van de leerling weinig toegevoegde waarde meer (Castelijns & Andersen, 2013).

Waarderen met 'badges'

Gezien de verantwoordingsfunctie die we als docenten hebben, ontkomen we er niet aan om bij LO enige vorm van beoordeling toe te passen. Er moet immers op een of andere manier worden vastgesteld of de leerling de kerndoelen c.q. eindtermen heeft behaald. Daarnaast wordt van iedere docent LO verwacht om ervoor te zorgen dat jouw leerlingen aan het einde van hun middelbare school weten wat ze willen en wat ze kunnen op sportief gebied. Hiervoor is het nodig om op de een of andere manier inzicht te krijgen in het leerproces en de leeropbrengsten van de leerling.

Met de opgedane kennis uit eerder verschenen literatuur en op basis van mijn eigen onderzoek, ben ik daarom bezig met het ontwikkelen van een handzame, digitale tool die bruikbaar is voor iedere docent LO. In deze tool staan leerlingenbetrokkenheid, het leerproces, keuzemogelijkheden en het zelf opstellen van doelen centraal.

Aan het einde van iedere lessenreeks of periode kijkt de docent samen met de leerling of de leerdoelen behaald zijn en of de leerling bekwaam is in het betreffende onderdeel. Als dat het geval is, ontvangt de leerling een 'badge' (digitale insigne) voor dat onderdeel. Het werken met badges is overigens niet nieuw. Zo wordt bijvoorbeeld op Hogeschool Rotterdam al gewerkt met dit systeem. Als de studenten een bepaalde vaardigheid beheersen of een blok succesvol hebben afgerond, ontvangen zij digitaal een badge. Het waarderen met badges lijkt me voor de leerlingen in het voortgezet onderwijs een geschikte manier om de prestatiedruk wat meer naar de achtergrond te dringen en het leerproces wat meer op de voorgrond te zetten.

Focus op ontwikkeling in plaats van op prestatie

De focus op het leerproces is inmiddels een aantal keren teruggekomen. In Lichamelijke Opvoeding 4 van dit jaar schreven Weeldenburg, Borghouts en Slingerland al over de Achievement Goal Theory (AGT; Ames, 1992; Elliot & McGregor, 2001). Deze theorie bevestigt het belang van het werken in een taakgerichte omgeving. Als de focus ligt op het verbeteren van jezelf, wordt de motivatie namelijk beter ondersteund dan wanneer er gewerkt wordt in een prestatiegerichte leeromgeving.

Weeldenburg et al. (2018) kwamen naar aanleiding van o.a. deze theorie tot drie concrete uitgangspunten voor de docent LO om tegemoet te komen aan de motivationele behoeften van de leerling: zorg ervoor dat iedere leerling succes ervaart, dat iedere leerling de les nuttig en zinvol vindt en dat iedere leerling zich betrokken voelt. Deze drie handzame uitgangspunten zullen een belangrijke rol gaan spelen in de uitwerking van de digitale tool met badges.

Over het werken aan zelf opgestelde doelen zijn mijn leerlingen in ieder geval enthousiast. "Mevrouw", zei een leerling aan het einde van de onderzoeksperiode, "ik denk echt dat iedereen op deze manier het beste uit zichzelf kan halen".

Wil je meer weten of wil je een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de digitale tool? Stuur dan gerust een mail.

Literatuur

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, Structures and Student Motivation. *Journal of Educational Psychology* 84, 261-71.
- Borghouts, L., Slingerland, M., & Haerens, L. (2017). Assessment quality and practices in secondary PE in the Netherlands. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22:5, 473-489.
- Castelijns, J., & Andersen, I. (2013). *Beoordelen om te leren. Leerlingen als mede-beoordelaars van hun eigen leerproces*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep in opdracht van het ministerie van OCW.
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beijers, W., Boone, L., Deci, E. L., Duriez, B., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Soenens, B., Van Petegem, S., & Van der Kaap-Deeder, J., Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39, 216-236.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Elliot, A.J., & McGregor, H.A. (2001). A 2 X 2 achievement goal framework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(3), 501-519.
- Haerens, L., Aelterman, N., Vansteenkiste, M., Soenens, B., & Van Petegem, S. (2015). Do perceived autonomy-supportive and controlling teaching relate to physical education students' motivational experience through unique pathways? Distinguishing between the bright and dark side of motivation. *Psychology of Sport and Exercise*, 16, 26-36. doi: 10.1016/j.psychsport.2014.08.013
- Vansteenkiste, Maarten, Sierens, E., Soenens, B., & Lens, W. (2007). Willen, moeten en structuur: over het bevorderen van een optimaal leerproces. *BEGELEID ZELFSTANDIG LEREN*, 37, 1-27.
- Weeldenburg, G., Borghouts, L., Slingerland, M. (2018) Toolbox voor een motiverend leerklimaat. *Lichamelijke opvoeding*, 4, 6-9

Foto's

Anita Riemersma

Contact

mkonijn@sport-badge.nl

Kernwoorden

doelen, motiveren, beoordelen.